

TEMIDA
Mart 2014, str. 81-96
ISSN: 1450-6637
DOI: 10.2298/TEM1401081M
Originalni naučni rad
Primitljeno: 4.3.2014.
Odobreno za štampu: 9.4.2014.

Medijsko izveštavanje o femicidu

ZORICA MRŠEVIĆ*

Mediji u Srbiji femicid¹ objašnjavaju obično siromaštvom i alkoholizmom. To su rodno slepa i društveno stereotipna objašnjenja zato što zanemaruju postojeće rodne aspekte muškog nasilja nad ženama i ne problematizuju njegovu društvenu „dozvoljenost“. Femicid se tako predstavlja kao nepredvidljivi incident a ne kao predvidljiv nastavak i tragično finale dugotrajnog muškog nasilja nad ženama koje kao takvo postoji kao deo tradicionalnih rodni uloga i odnosa. Mediji previđaju da alkohol i siromaštvo mogu samo da intenziviraju postojeće, široko prihvaćene odnose dominacije muškaraca i podređenosti žena. Medijski izveštaji po pravilu nisu zašli dublje u problematiku društvenog i institucionalnog konteksta u kome se dešava dugotrajno nasilje koje prethodi femicidu. U medijima se takođe nikada ne kritkuje ni ono poznato „nemešanje u privatne stvari“ od strane bliskih srodnika, okoline, preko suseda i ostalih lica upoznatih sa nasiljem u konkretnoj porodici koje je, eskalirajući neometano ni od koga, dovelo do femicida, odnosno ubistva žene, žrtve višegodišnjeg nasilja.

Ključne reči: Femicid, mediji, porodično nasilje, rodne uloge, neadekvatno i neblagovremeno reagovanje institucija, nemešanje okoline

* Prof. dr Zorica Mršević je naučna savetnica u Institutu društvenih nauka u Beogradu.
E-mail: zmrsevic@idn.org.rs

¹ Femicid je u javnom diskursu već široko prihvaćen termin kojim se označava ubijanje žena. To je rodno zasnovano ubistvo, počinjeno nad ženama, devojkama, devojčicama, pa i bebama ženskog pola od strane osoba muškog pola.

Uvod

Ovaj tekst je nastao tokom kontinuiranog, višegodišnjeg autorkinog kritičkog praćenja i rodnog analiziranja presklipinga o medijskom izveštavanju o nasilju nad ženama, počev od 2008. do momenta zaključenja ovog teksta u februaru 2014². U metodološkom smislu tekst se bazira na kvalitativnoj medijskoj analizi odabranih slučajeva femicida o kojima su izveštavali glavni štampani mediji u Srbiji³. Prezentirani su stavovi autorke bazirani na rodnoj analizi medijskog materijala, do kojih je ona došla tokom pomenutog perioda u različitim profesionalnim ulogama, zamenice Zaštitnika građana, konsultantkinje UNDP-ja, članice Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama i naučne savetnice u Institutu društvenih nauka.

Dve su strane medijskog izveštavanja o femicidu, od kojih se prva može okarakterisati kao pozitivna jer sadrži kontinuirano informisanje o konkretnim slučajevima, čime se podiže svest ljudi o fenomenu nasilja nad ženama, njegovim uzrocima i (naj)tragičnijim posledicama. Dobro je i što srpski mediji još uvek nisu prihvatili retoriku bučnog preterivanja u zahtevima da se oštrim kaznama suzbije taj vid nasilja, tj. ne neguje se stil koji se u američkim medijima naziva "tough anti-crime talk", a koji predstavlja medijski vid širenja moralne panike (Beckett, Godoy, 2008: 139). Druga strana je negativna, i tu se uočava npr. nepotpuno informisanje, stvaranje predstave o prihvatljivosti nasilja, razvijanje netačnih stavova o rodno zasnovanom nasilju, odsustvo saosećanja prema onima koje su žrtve nasilja, nerazumevanje značaja nasilja i njegovih posledica. Uočena je i stalno prisutna stereotipnost u medijskom tumačenju femicida. Stereotipi se najčešće koriste kao način da se sa opšte prihvaćenim floskulama prikrije nerazumevanje femicida i/ili uopšte nasilja nad ženama. Ne problematizuju se društvene „dozvoljenosti“ muškog nasilja, što doprinosi shvatanju da femicid predstavlja neočekivani incident, a ne predvidljiv nastavak dugotrajnog nasilja unutar tradicionalnih i široko prihvaćenih rodni uloga između žena i muškaraca (Drew, 2019: 206). U medijima se takođe nikada ne kritikuje ni ono poznato „nemešanje u privatne stvari“ okoline, od strane bliskih srodnika, suseda i ostalih građana upoznatih sa nasiljem u porodici, koje je eskalirajući neometano ni od koga, dovelo do femicida,

² Ovaj tekst je nastao kao deo projekta na kojem je autorka angažovana: *Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup*, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u periodu 2011-4, br. III 47010.

³ Politika, Danas, Blic, Večernje novosti, Kurir, Alo, Informer, Pres.

odnosno ubistva žene, žrtve višegodišnjeg nasilja. Pada u oči i odsustvo kritike upućene institucijama, iako bi se u konkretnim slučajevima moglo ukazati na nereagovanje, neblagovremeno i neadekvatno reagovanje institucija koje takvom svojom praksom kao da daju „zeleno“ svetlo dugotrajnom, kontinuiranom nasilju, koje se završava smrtnim ishodom (Mršević, 2013a-d).

Primer femicida bezobzirnog porodičnog nasilnika kome „niko nije mogao da se suprotstavi“: Avgust 2012. je bio obeležen jednim od najdrastičnijih porodičnih tragedija te godine. Rade Stojev je ubio (drugu) suprugu četiri dana posle venčanja i 17 godišnju kćer iz prvog braka (M.R., 2012: 11) i to u momentu kada je uveliko ugovarao svadbu sa trećom ženom (inače, potpuno neobaveštenom o postojanju braka sa drugom). Lažno se predstavljao kao novinar, operativac BIA, radnik Apelacionog suda, predstavnik raznih agencija. Ceo njegov život bio je obeležen nasilničkim i bezobzirnim ponašanjem, a kad je mrzeo bio je spreman sve da učini. Prva žena se razvela zbog nasilja jer joj je život sa njim bio pakao. A i kada se razvela, živela je u strahu od njega (B.J., 2012). Dete joj je jednostavno oteo pre deset godina i nije joj dozvoljavao ni da je vidi. U Centru za socijalni rad su joj rekli da ne mogu da joj pomognu, jer navodno, da doji dete mogli bi da intervnišu da joj se dete vrati, a ovako ne, a u stvari, bili su nemoćni u strahu od njega. Ubica je uoči ubistva planirao venčanje sa trećom ženom čijim roditeljima se predstavljao kao radnik BIAe i od kojih je uzimao novac za navodno „organizovanje svadbe“. I revolver kojim je izvršio dva ubistva i samoubistvo uzeo je od nesuđenog tasta (Ristović, 2012). Svi medijski izveštaji ovog dela jasno ocrtavaju njegov lik kao opasnog nasilnika od koga su svi strepeli, od bivše supruge do institucija, i kome do tragedije niko nije mogao da stane na put (M.R., 2012: 11). Bio je dokazani porodični nasilnik, lažov, prevarant i besposličar, manipulator koji je iako nedavno oženjen, uveliko spremao i treće venčanje, konačno i ubica (Janačković, 2012).

Mediji nisu mogli da previde činjenicu da su zakazali svi, i država, i rođaci, i komšije i prijatelji, jer iako je ubica najavljivao da će ubiti, niko nije na to reagovao. Medijski izveštaji o ovom slučaju zaista sadrže alarmantne podatke iz oblasti fenomenologije femicida, ali ne idu dalje u problematizovanje konteksta pitanjima koja bi se na osnovu činjenica morala predstaviti. Kako je moguće da je na slobodi nasilna osoba koja otvoreno preti, vrši akte nasilja, trguje narkoticima, i ima preko 30 krivičnih prijavi? Kako to da se Centar za socijalni rad ograničio u svom radu samo na davanje materijalne pomoći

porodici bez ulaženja u moguće postojanje porodičnog nasilja kao uzroka materijalnih problema?

Najprisutnije karakteristike medijskog izveštavanja o femicidu su akceptativno-afirmativni stil prezentiranja hegemonističke muškosti (Drew, 2009: 3), kao nepromenljive, „prirodom date“ pojave, uporno traženje nasilnikovih motiva kao uzroka nasilnog događaja, nerazumevanje društvenog konteksta u kome nasilje nastaje (Renzetti, Edleson, 2008: 265), odsustvo zaključaka iako su jasno prisutne činjenice nasilnih događaja, oslanjanje na policijsko interpretiranje uzročnosti po kome je femicid rezultat trenutne odluke ubice koja se nije mogla predvideti. Kao stalno prisutni lajtmotiv je akceptativno-afirmativno medijsko „uvažavanje“ prava muškarca da bude nasilan i da oduzme život ženi, odnosno nekritično, neproblematizovano, nekomentarano ma na koji način, prezentirano nasilništvo kao „prirodna pojava“ i „nepromenljive neminovnosti“. „Pravo“ na nasilništvo muškarcu daje društveno prihvatljiv model tzv. hegemonističke muškosti što je model praktikovanja muške dominacije nad ženama, društveno i institucionalno tolerisanog (ili čak podsticanog), koji uključuje i nasilje radi potčinjavanja žena, negiranja prava žrtve da napusti ili prekine nasilnu vezu, traži i dobije pomoć institucija, donosi odluke i sl. Društvena kontekstualnost hegemonističke muškosti ogleda se najčešće u dozvoljenosti muške ljubomore i njenog nasilnog ispoljavanja, koju mediji sa svoje strane ne opovrgavaju, ne kritikuju, niti na bilo koji drugi način dovode u pitanje, doprinoseći takvim stilom njihovoj prihvatljivosti. Taj društveni model, nazvan takođe i kultura mačizma (Pavićević i dr, 2013: 54), koji omogućava muškarcima da budu nasilni i kada su ljubomorni bez ikakvog osnova, i onda kada ni oni sami nisu verni, pa i onda kada su upravo oni ti koji su napustili bivše partnerke zbog drugih veza, ili jednostavno, bez ikakvog razloga mediji samo prezentiraju kao neminovnost, kao nepromenljivu životnu činjenicu.

Primer najavljivanog femicida zbog napuštanja nasilnika: U avgustu 2012. je Miroslav Radenković ubio bivšu suprugu tako što joj je pucao u glavu pa je odmah izvršio samoubistvo. Motiv je kako mediji navode, „Ljubomora, nije htela da mu se vrati, napustila ga, strašno ga je pogodilo što ga je ostavila, stalno je govorio da ne može da živi bez nje, želeo da očuva brak“. Za nju se navodi da je bila poštena i čestita žena, a za njega da se odlučio na ubistvo i samoubistvo pošto je tvrdio da Suzanu i dalje voli, a ona je uporno odbijala da mu se vrati, zbog čega je najavljiavao ubistvo, tj. da će se ta njegova ljubav ovako završiti (Kocić, 2012: 12).

Ostalo je u medijima neodgovoreno pitanje zašto neko ko najavljuje ubistvo nije bio pritvoren i zašto je i dalje bio u prilici da raspolaže vatrenim oružjem?

Taj medijski stil izveštavanja o nasilju nad ženama kojima dominira neupitnost i nekritičan odnos prema hegemonističkoj muškosti kao neminovnosti je prisutan kao osnovni lajtmotiv u većini medijskih izveštaja. Zbog toga ne čudi da su mediji jednostavno prevideli komparaciju onoga što je bilo zajedničko za Ljubišu Bogdanovića, počinioca masakra u Velikoj Ivanči 9. aprila 2013. i Tamerlana Čarnajeva čečenskog iseljenika okrivljenog za organizovanje terorističkog napada na bostonski maraton 15. aprila iste godine. Iako su navodili baš te okolnosti, da su tukli svoje supruge, da obojica potiču iz porodičnih zajednica koje tradicionalno muškarcima daje „zeleno svetlo“, štaviše podstiče hegemonističku muškost, da su odrasli neometani u razvijanju i ispoljavanju svoje nasilničke prirode i živeli u uverenju da su gospodari života i smrti, izostala je medijska komparacija. U medijima su odsutni i zaključci: da su ikada bili sankcionisani za dela porodičnog nasilja, pa progresivno ponovljeno sankcionisani ako bi nastavili, ne bi došlo do eskalacije nasilja, ni do javno počinjenih ubistava, jer bi u vreme izvršenja zločina, obojica bili, ili u zatvoru, ili prethodnim sankcijama efikasno ubeđeni da nasilništvo neminovno vodi ka neprijatnim kaznama, a u oba slučaja svakako makar razoružani. I jedno i drugo bi preveniralo masovno ubistvo i bombaški napad i spaslo više ljudskih života (Schinkel, 2010: 133). U medijima nedostaje i zaključak da je prevencija femicida nužna ne samo radi zaštite žene, već i radi zaštite celog društva, od pretnji koje predstavlja hegemonistička muškost na širenje tolerisanog nasilničkog ponašanja.

Femicid kao (ne)predvidljiv događaj

Pošto policija (celog sveta) (Schinkel, 2010: 199)⁴ najčešće stavlja naglasak na uzročnu povezanost između individualne patologije ubice i počinjenog ubistva žene, a mediji se oslanjaju na podatke koje dobiju od policije, i oni jednostavno ponavljaju dobijeno tumačenje. Ono se zato i najčešće nalazi u medijskim izveštajima o nasilju nad ženama koji nasilni događaj predstavljaju kao nepredvidljivu slučajnost samog čina ubistva proizašlu iz patološke reakcije nasilnika, i/ ili nekih, neposredno prethodećih događaja. Stručnjaci iz

⁴ Šinkel kao jednu od glavnih osobina nasilja definiše kao tendencija neprepoznatljivosti (violence has a tendency of being misrecognized).

oblasti fenomenologije nasilja se, međutim, ne slažu da se femicid nije mogao predvideti ali mediji sem sporadično, upravo to previđaju.

Porodično nasilje izvršeno pre ubistva žene od strane njenog intimnog partnera je broj jedan faktor rizika za femicid (Simeunović-Patić, Jovanović, 2013: 144), a ono se dešava godinama pre ubistva, pa i decenijama. To su činjenice koje većina medijskih izveštaja zapravo i sadrži kroz iskaze suseda, rodbine i poznanika ubijene žene, samo što ih mediji ne nazivaju uzrokom femicida a još manje presudnim faktorom rizika za nastupanje femicida. Problem je što se iz toga vrlo retko izvlači zaključak, već se kao redovna, gotovo neizbežna medijska „mantra“ ispituju, traže, naslućuju ili od daljeg toka postupka tek očekuju „pravi motivi“ ubistva. Kao lajtmotiv se ponavlja da je ubica „znao da popije“, bio prek, ljubomorani, često nasilni, da se iz njihove kuće često čula vriska i zapomaganje zlostavljane žene, ali se iz svega toga začudo stalno zaključuje da su motivi ubistva nepoznati. Takva medijska praksa dalje, negira društveni kontekst u kojem dominiraju društvenim običajima podržana hegemonistička i nasilna muškost, blaga društvena osuda porodičnog nasilja, običaj okrivljavanja žene-žrtve za porodično nasilje, retko i blago pravno sankcionisanje i vrlo sporadično institucionalno preventivno ili sinergično umreženo zajedničko delovanje. Navedeni su primeri sa smrtnim ishodom višedecenijskog porodičnog nasilja do kojih je došlo pošto je žrtva pokušala da prekine nasilnu zajednicu.

Primer femicida posle razvoda: U maju 2012. Ž. T. je pucao u svoju nevenčanu ženu iz karabina sa dva metra i posle pucao sebi u glavu (Urošević, 2012), čime se još jednom pokazalo da razvod nije kraj nasilja.

Primer femicida posle višedecenijskog nasilja posle pokušaja žrtve da napusti ubicu: Radovan Gudurić (52) izbo je u julu nožem 20 puta svoju ženu Desanku (45) na ulici ispred kafane „Biblioteka“ u Čačku zato što ga je ostavila i tražila razvod, što su mediji nedvosmisleno okarakterisali kao „osvetu bolesnog i nasilnog muža“. Nakon toga je sebi prezeo grkljan. Radovanov krvavi pir odigrao se pred mnogobrojnim prolaznicima, koji su i pozvali policiju i Hitnu pomoć. Oboje su prebačeni u bolnicu, gde je Desanka preminula nekoliko sati kasnije, dok je Radovan i dalje u teškom stanju, ali mu život nije ugrožen. Napustila ga je posle 30 godina očajnog braka. Odluku je donela pošto ju je pretukao i polomio joj rebra. Tada je policija podnela krivičnu prijavu protiv njega. On je i inače bio veoma nasilan. Tukao se stalno i svađao sa svim komšijama. Desanki

je zbog dece i epilepsije od koje Radovan boluje bilo teško da ga ostavi. Zbog toga ga je godinama trpela. Radovan je često po kafanama potezao nož, pa je bio hapšen i upućivan na robiju. Na kocki je izgubio dve kuće u Čačku. Čerka Dragana, koja se udala i nedavno porodila, nije dolazila u roditeljsku kuću jer nije mogla da gleda kako joj otac bije majku (Čeković, 2013: 14, 15).

Primer femicida zbog pokušaja žrtve da posle višegodišnjeg nasilja napusti nasilnika: Dejan Petrović je u junu 2012 hicem iz pištolja, u grudi ubio suprugu Ljiljanu, a potom pucao sebi u glavu i preminuo na putu do bolnice. Varao je Ljiljanu sa mnogo mlađom ženom, rođakom. Danima nije dolazio kući. Ona je trpela i plakala, a kada bi se vraćao sa tih izleta, maltretirao ju je. Poslednjih godina, otkada je izgubio posao u rudniku „Lece“, počeo je i da je tuče. Istera decu iz stana, a nju prebije. Izlazila je sa masnicama. Na kraju je prelomila i ostavila ga, misleći da će tako sačuvati zdravlje, a izgubila je život (Ivanović, 2012).

Primećuje se da iako su sve činjenice konkretnih slučajeva, zapravo prisutne u medijskim izveštajima, retko se zaključuje očigledno, da su svi ti femicidi u porodično partnerskom kontekstu vrlo predvidljivi pre svega jer su im prethodile godine, ili najčešće decenije, nesankcionisanog porodičnog nasilja. Osim toga, rizik od ubistva žene u partnersko porodičnom kontekstu povećavaju vatreno oružje dostupno ubici, njegova sklonost ka izrazito kontrolišućem ponašanju članova porodice i javno ponovljene pretnje da će ubiti partnerku. Postojanje tih okolnosti gotovo svi medijski izveštaji o femicidu zaista sadrže, ali se tu zastaje uz pitanje o nekakvim navodnim nasilnikovim misterioznim motivima, i ne izvodi se vrlo očigledan zaključak zašto je i kako došlo do femicida.

Glavna zamerka medijima je dakle što oni još uvek nisu došli do tih zaključaka tragajući bezuspešno za tim navodno vrlo teško shvatljivim motivima ubice, i intervjuišući najčešće redovno upravo one „stručnjake“ koji su daleko od svake pomisli o prisustvu rodnog aspekta muškog nasilja nad ženama, i koji, suprotno činjenicama, navode kao uzrok strast, ljubav i sl. Ako se složimo da „mediji moraju da dele moralnu odgovornost za srozavanje demokratskih vrednosti u onoj meri u kojoj je javnost odustala od ozbiljnog sadržaja u zamenu za banalnost“ (Dej, 2014: 105), onda su navedeni lajtmotivi upravo ti momenti medijskih neetičnih slabosti. „Zaslepljenost“ strastima kao uzrok femicida deo je te banalnosti servirane javnosti, a koliko ima te „zaslepljenosti“ u uzročnosti femicida, može se oceniti i iz konkretnih slučajeva.

Primer hladnokrvnog femicida: Slučaj (septembar 2102) ubice i samoubice Petra Balana koji je prvo ubio suprugu i ćerku a zatim ih je kao profesionalni ubica „overio“ sa po još jednim metkom da bi bio siguran da su mrtve (Jovanović i Hadžić, 2012), jasno opovrgava teorije o „zaslepljenom“ ubici iz strasti, jer se očito radi o racionalnom i umišljajnom vršenju zločina. Posle dvostrukog ubistva, on je otišao do prodavnice i ispričao ljudima u radnji šta je uradio, pa je još svratio do jedne komšinice i njoj sve ispričao. Potom je ušao u dvorište, prislonio pištolj na slepoočnicu i sebi presudio (A.Ž.A. i V.V., 2012).

Primer hladnokrvnog femicida zbog napuštanja nasilnika: Porodična tragedija koja je u oktobru 2012. potresla Suboticu po svemu sudeći bila je planirana već duže vreme, što takođe opovrgava postojanje „zaslepljenosti“. Da je Petar Jelaš (44) bio istrajan u nameri da okonča život svoje supruge Sandre (36), a da potom i sebi presudi, pored pretnji i najava drugovima, svedoči oproštajno pismo koje je ostavio svojoj maloletnoj deci od 12 i 14 godina. Svađa i nasilje u porodici Jelaš nisu bile retkost i zbog toga je Sandra sa decom otišla kod majke u Mali Bajmok a za 5. novembar bilo je zakazano ročište za razvod braka. Krajem avgusta Petar je jednom već pokušao da ubije Sandru. Sandrina borba, nažalost u oktobru, nije bila dovoljna. Fizički snažniji, muž joj je život oduzeo sa pet uboda nožem, a potom i sebi presudio vešanjem o trešnju u dvorištu. Sandrini najbliži tvrde da motiv nije bila ljubomora, „već njezova obest i posesivnost, potpomognuti stalnim pijanstvom“. Dok o Sandri sve komšije i prijatelji imaju samo reči hvale, Petrovi drugovi kažu da je on već duže vreme, naročito kad popije, pretio ubistvom (Lemajić, 2012: 13).

Femicid: faktori rizika

Kao faktori rizika za femicid (Hengehold, 2011: 51) na strani učinioca pojavljuju se: nasilnički model rešavanja konflikata, uopšte, a naročito intenzivno fizičko zlostavljanje partnerke i verbalna agresivnost; upućivanje žrtvi pretnje ubistvom; prisustvo poremećaja u socijalnom ili mentalnom ponašanju, kao što su alkoholizam, alkoholofilija, paranoidne ili shizofrene psihoze, depresivnost ili određene crte ličnosti (psihopatska struktura, pasivno-zavisne ličnosti); nezaposlenost ili loša materijalna situacija; niži stepen obrazovanja; izražena posesivnost ili ljubomora prema partnerki. Najvažniji faktor rizika na strani partnerke jeste pokušaj da izmakne kontroli partnera odnosno napuštanje

partnerskog odnosa (Mreža, 2014). U svetu inače, odavno postoje posebne liste faktora rizika koje olakšavaju posao nadležnima. U SAD su se npr. pojavile 1985. i od tada se usavršavaju. Medijski izveštaji potvrđuju njihovo postojanje ali iz tih činjenica ništa ne zaključuju, odnosno mediji ne prave ni najmanji korak dalje od uobičajenog, stalno prisutnog, redovnog traganja za situacionim objašnjenjima femicida. Time se gubi šansa da mediji, ukazujući javnosti na faktore rizika, doprinesu promeni postupanja nadležnih institucija.

Primer femicida zbog pokušaja žrtve da prekine vezu sa ubicom: Zoltan Godo je ubio bivšu nevenčanu suprugu i sebe. Sa njom je živeo sedam godina, u istrazi se navodi da je bio ageresivan, i da su među njima svađe bile česte, zbog čega ga je ona napustila u decembru 2012. i otišla sa sinom i ćerkom kod majke. Zoltan joj nije davao mira, često je dolazio i mesecima je slao poruke pozivajući je da mu se vrati da žive zajedno jer je voli. Ona je odbacivala takvu mogućnost, ostavila ga je i više nije obraćala pažnju na njega. U poslednje vreme nije dolazio jer je Editin sin bio kod kuće. Sedam dana pošto je njen sin otišao na rad u Nemačku, pojavio se na kapiji sa pištoljem u ruci. Edita nije htela da ga pusti, ali je on provalio. Njena četrnaestogodišnja kćerka ga je molila da poštedi majčin život i radije ubije nju ali je on odgurnuo i pred njom hladnokrvno pucao dva puta žrtvi u srce i odmah zatim ispalio sebi dva metka u glavu (Šolaja, 2013: 15). Zoltan i Edita iza sebe imaju ranije brakove, i po dvoje dece (J.P., M.P., 2013: 7). Medijski izveštaji konstatuju ljubomoru usled koje Zoltan nije mogao da se pomiri sa činjenicom da ga je Edita ostavila (Informer, 2013: 12).

Primer femicida posle višegodišnjeg porodičnog nasilja: Radoslav Trgovčević (59) i njegova supruga Ivanka (60) poginuli su u eksploziji „kašikare“, a tela su nađena u dvorištu njihove porodične kuće (P.V., 2013). Radoslav je bio prgav čovek i Ivanki nije bilo lako s njim. Često je govorila da ne sme da napusti Radoslava zato što je pretio da će ubiti njihovo troje dece ako ode (M.I., 2012: 13).

Primer femicida zbog pokušaja žrtve da prekine vezu sa ubicom: Radnicu zrenjaninske cvećare „Bašta“, Marijanu Gajić (43), ubio je u aprilu 2013. sugrađanin Zoran Mladenović (53), koji je zatim pokušao samoubistvo. Mladenović, električar i šef održavanja u ovoj prodavnici, operisan je i nalazi se van životne opasnosti. Nezvanično, motiv zločina mogli bi da budu neraščišćeni ljubavni odnosi. Zrenjaninska policija saopštila je da je od zadobijenih povreda Mari-

jana Gajić preminula na licu mesta. Prema rečima istražnog sudije Višeg suda, žena je zatečena sa ustrelnom ranom na licu, a na nju je pucano iz pištolja CZ M 70, kalibra 7,65 milimetara. – On je iz istog pištolja pokušao da izvrši samoubistvo i sa teškom telesnom povredom prebačen je u bolnicu. Prema nezvaničnim informacijama, bili su u vezi i neke nesuglasice mogle bi da budu razlog tragedije. Gajićeva i Mladenović, inače, porodični su ljudi i imaju po dvoje dece (Pašić, 2013: 14).

Primer femicida zbog pokušaja žrtve da prekine vezu sa ubicom: Živorad Anđelković (58) hicima iz pištolja usmrtio je u Smederevskoj Palanci u maju Jasminu Apostolović (46) u centru grada, naočigled prolaznika, a potom presudio sebi pucnjima u srce. Nezvanično, pretpostavlja se da su žrtva i ubica bili ljubavnici, i da je tragediji prethodila njena odluka da prekine ovu vezu. Prema izjavama očevidaca, Anđelković se dovezao kolima u kojima je izvesno vreme sedeo i, kako se veruje, čekao Jasminu. Kada je naišla, bez reči je izašao i u nju ispalio više metaka, a odmah potom pucao sebi u grudi. Hitna pomoć nije mogla da im pomogne jer su oni vrlo brzo preminuli. Pored tela je pronađeno šest čaura od metaka i pištolj za koji je Anđelković posedovao dozvolu. U automobilu je pronađena poruka koju je Anđelković ostavio svom advokatu i prijatelju. Na papiru je pisalo „Ugasih dva života“. Zajedno su radili. Anđelković je bio majstor parketar, a 12 godina mlađa Jasmina bila mu je pomoćnica u poslu. Anđelković je imao odraslog sina, dok je Jasmina bila udata i imala sina od 16 godina. Komšije su ispričale da je u porodici Anđelković veče pre zločina proslavljan prvi rođendan Živoradovog unuka. Njih dvoje su, kako se veruje, bili izvesno vreme ljubavnici. Motiv se može tražiti u činjenici da ga je Jasmina pre nekoliko dana ostavila, što je poverio nekim prijateljima (Ilić, 2013: 11).

Posledično ignorisanju pravih uzroka muškog nasilja nad ženama i femicida, je i retko uviđanje uzročnosti porasta sprovođenja nekih mera i politika za smanjenje tog nasilja. Ženski pokret i stručnjakinje i stručnjaci za nasilje najčešće identifikuju pristupačne servise namenjene ženama žrtvama nasilja (SOS telefoni, sigurne kuće), razne politike i pravne mehanizme protiv porodičnog nasilja, kao što su obavezni pritvor nasilnika, smanjenje pristupačnosti vatrenog oružja, dosledno, sistematično sankcionisanje nasilja i sl., kao faktore koji direktno umanjuju broj ubistva žena od strane intimnog partnera. Jasno je da su najvažnije strategije za prevenciju femicida smanjenje partnerskog nasilja i identifikacija slučajeva koji su u najvećem riziku od femicida, sa

intervencijama koje primarno ciljaju na prva 3 meseca neposredno pošto je žena žrtva nasilja napustila nasilnika. Ukratko, tamo gde se društvo protivi i osuđuje partnersko nasilje, tamo žene imaju više šanse da prežive to nasilje (Drew, 2009: 214).

Regionalnost – osvrt na medijsko izveštavanje o femicidu u Republici Srpskoj

Jedna od uočenih karakteristika medijskog izveštavanja o femicidu je regionalnost, dakle, mediji u Srbiji izveštavaju o ubistvima žena u BiH i Hrvatskoj, i obrnuto. Ta regionalnost je ipak ograničena, jer ne postoje izveštaji o femicidu u npr. Sloveniji, Makedoniji, ili nekim drugim, susednim državama regiona a teško da tamo takvih slučajeva nema. Glavne karakteristike medijskog izveštavanja o femicidu u Srbiji, uočavaju se i u regionu i tu nema neke veće razlike, ni u njihovim dobrim, niti u lošim osobinama, što ilustruju i najnoviji slučajevi izvršenog i pokušanog femicida u Hrvatskoj i u BiH.

*Januarski femicid praćen samoubistvom ženoubice u Hrvatskoj*⁵: Patološka ljubomora najvjerojatniji je uzrok stravičnog ubistva i samoubistva koje je šokiralo stanovnike Slavenskog Broda (Jutarnji, 2014). Policajac Goran Berković (44) usmrtio je svoju djevojku, šest godina mlađu Ines Garić s kojom je otnedavna živio u njenom stanu, u Zrinskoj ulici na broju 10 u centru Slavenskog Broda. Ines je pravnica koja je nakon razvoda od supruga živjela sa sedmogodišnjom kćerkicom. Goran je obavljao dužnost pomoćnika načelnika saobraćajne policije. Oboje su bili razvedeni, a od prije dvije godine su bili u vezi (Agencije, 2014).

*Februarski slučaj pokušanog femicida u Republici Srpskoj*⁶: Mustafa Sprečo (1945) je oko četiri sata ujutro nasrnuo na suprugu Sadetu (1947) te je izudarao čekićem nanijevši joj po glavi i tijelu teške ozljede. Nakon toga je pokušao zapaliti kuću, te na kraju prerezao sebi vene i nožem odsjekao polni organ. Po prijemu na Odjel urgentne medicine Mustafi su konstatovane vidne povrede glave, posjekotine na obje potkoljenice i amputiran penis. Nakon pružene

⁵ O ovom slučaju u Srbiji je detaljno izveštavao Kurir (Ekipa Kurira, 2014).

⁶ O ovom slučaju su u Srbiji detaljno izveštavale Večernje novosti (Đurić, 2014).

pomoći, tretmana plastičnog hirurga, neurohirurga i urologa, on je smješten u Službu za psihijatriju. Njegovoj supruzi konstatovane su povrede glave sa prelomom kosti lobanje, nanesene tupim predmetom, posjekotine na desnoj potkoljenici i lijevoj šaci, te povrede nanesene udarcima na lijevom ramenu i grudnima. Ona je zadržana u Službi za neurohirurgiju. Prema riječima Ismeta Krličevića iz Mravića, prijatelja Mustafe i Sadete Sprečo, scena u prizemlju kuće u kojoj se odvijala drama, bila je stravična. Na sve strane su, kako je kazao, bile lokve krvi (Vijesti, 2014).

Zaključak

Medijsko izveštavanje o femicidu ima izuzetnu informativnu vrednost. Uredno vođeni presklipinzi postali su činjenična baza ne samo za feminističku kritiku institucija, samih medija i ukazivanje na uzroke i posledice rodno zasnovanog nasilja, već i za šire društveno angažovanje (u kojem su učesće uzeli i državni organi, akademija, civilno društvo) protiv nasilja nad ženama, posebno ono koje odnosi ženske živote. U tome leži i ona stalno prisutna dobra strane medijskog pristupa rodno zasnovanom nasilju koja se sastoji u njihovoj ulozi „duvača u pištaljku“. Radi se, dakle, o informisanju i o konkretnim slučajevima, ali i o dimenzijama i pojavnim oblicima tog fenomena, čak iako se uloge u nasilnim činovima, i posebno njihovi uzroci, definišu najčešće rodno stereotipno i uglavnom netačno. Potrebno je da se i dalje kontinuirano nastavi vođenje rodno zasnovanih analiza medijskog izveštavanja o najtežim oblicima nasilja nad ženama o uočenim njihovim dobrim i lošim stranama. Tim analizama se omogućuje percepcijska alternativa postojećeg medijskog dizajniranja stvarnosti kao i ignorisanja neadekvatnosti i neblagovremenosti institucionalnih reakcija na nasilje. Analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama nije sama sebi svrha, već je prva linija otpora stereotipnoj, mizoginoj medijskoj konstrukciji fenomena nasilja nad ženama u Srbiji. Analiza medijskog predstavljanja nasilja nad ženama treba konkretno da preporučiti šta u medijskom izveštavanju o toj temi treba promeniti, čime se suzbija neukost i neobaveštenost, način denunciranja uobičajenih pokrića za elementarno profesionalno ili građansko nereagovanje. U tom pravcu su neophodne rodno zasnovane edukacije novinara i urednika medija koji izveštavaju o nasilju nad ženama, kao i učestalije konsultovanje sa stručnjcima i stručnjakinjama za nasilje, specifično kada je ono rodno zasnovano.

Literatura

Beckett, K., Godoy, A. (2008) Power, Politics, and Penalty: Punitiveness as Backlash in American Democracies. *Studies in Law, Politics and Society*, 45, str. 139-173.

Dej, L. A. (2004) *Etika u medijima, primeri i kontroverze*. Beograd: Medija Centar Beograd.

Drew, H. (2009) *Women, violence, and the Media*. Boston, Hanover and London: University press of New England & Northeastern University Press.

Kleinman, A. (2006) The Violence of Everyday Life. U: A. Kleinman, M. Ramphele, P. Reynolds (ur.) *Violence and Subjectivity*, Los Angeles, London: University of California Press.

Hengehold, L. (2011) When Safety Becomes a Duty: Gender, Loneliness, and Citizenship for Urban Women. *Women's Studies Quarterly*, str. 48-69.

Mršević Z. (2013a) *Kvalitativna analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama u Srbiji*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj.

Mršević Z. (2013b) Ženoubistvo i samoubistvo ubice. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 3, str. 69-84.

Mršević Z. (2013c) Analiza izveštavanja medija o nasilju nad ženama u 2012. godini. U: S. Macanović (ur.) *Godišnji Izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2012*, Beograd: Autonomni Ženski centar, str 90–102.

Mršević Z. (2013d) Femicid. *Pravo i politika*, 1 str. 51-69.

Pavićević, O., Kron, L., Simenunović-Patić, B. (2013) *Nasilje kao odgovor: socijalne i psihološke implikacije krize*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Renzetti, C., Edleson J. (2008) *Encyclopedia of Interpersonal Violence, vol 1*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.

Schinkel, W. (2010) *Aspects of Violence, A Critical Theory of Cultural Criminology*. London: Palgrave & Macmillan.

Simeunović-Patić, B., Jovanović, S. (2013) *Žene žrtve ubistva u partnerskom odnosu*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Medijski izvori

A. Ž. A. – V. V. (2012) Ubio ćerku i ženu, pa sebi pucao u glavu. Blic, str. Hronika, 7.9.2012.

- B.J. (2012) Ubio je našu ćerku da ne bi živela sa mnom. Blic, str. Hronika, 20.8.2012.
- Ekipa Kurira (2014) OTAC UBIJENE: Policajac joj je kroz jastuk pucao u glavu kao Al Kapone. Kurir, str. Hronika, 5.2.2014.
- Ilić J. (2013) Smederevska Palanka: Ubio ženu pa sebe. Večernje novosti, str. 11.
- Ivanović M. (2012) Ljubomorni otac ubica ostavio troje siročića. Blic, str. Hronika 30.6.2012.
- Ivanović M. (2013) Ubio bivšu ženu pa sebe. Blic, str. Hronika, 13.6.2013.
- Janačković B. (2012) Ubica iz Niša spremao i treće venčanje. Blic, str. Hronika 23. 08.
- Jovanović J – Hadžić B. (2012) Meci u ubijenu suprugu i dete. Večernje novosti, str. Hronika, 8.9.2012.
- J.P., M. P. (2013) Ubio bivšu ženu na kućnom pragu. Alo, str 07.
- Kocić D. (2012) Pucao u ženu, pa se ubio, Press, str. 12.
- Lemajić J. (2012) Oduzeo im majku, ostavio pismo. Večernje novosti, str. 13
- M.I. (2012) Kašikara ih raznela na rođendan unučeta. Kurir, str.13.
- M.R. Niš (2012) Ubio ćerku i suprugu na drugom mestu. Večernje novosti, str. 11, Hronika, 20.8.2012.
- Pašić S. (2013) Zrenjanin: Ubio cvećarku, pa pucao u sebe. Večernje novosti, str. 14.
- P. V. (2012) Supružnici iz Uba razneli se bombom. Blic, str. Hronika, 19.7.2012.
- Ristović M. (2012) Niš: Pištolj za ubistva našao preko Fejsbuka. Večernje novosti, str. Hronika, 21.8.2012.
- Urošević J. (2012) Pucao supruzi u grudi, pa se ubio. Blic, str. Hronika, 27.5.2012.
- Čeković D. (2013) UŽAS: Mučio ženu 30 godina, a onda je usmrtio na ulici u Čačku - PSIHOPIATA: Izbo ženu 20 puta jer ga je ostavila. Kurir, str. 14 – 15.
- Šolaja D. (2013) Ubio ženu i sebe, ćerka molila za majčin život. Blic, str. 15.

Internet izvori

Agencije, Slavonski Brod: Policajac ubio ženu pa sebe, 29. 01 2014. Dostupno na: http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Slavonski-Brod-Policajac-ubio-zenu-pa-sebe/145434.html, stranici pristupljeno 1.2.2014.

Đurić Lj. (2014) Krvava drama u Mravićima: Tukao ženu čekićem, pa sebi prerezao vene i polni organ!, Večernje novosti, 7.2.2014. Dostupno na: <http://www.novosti.rs/>

vesti/planeta.300.html:477255-Krvava-drama-u-Mravicima-Tukao-zenu-cekicem-pa-sebi-prerezao-vene-i-polni-organ, stranici pristupljeno 15.2.2014.

Mreža žene protiv nasilja, Krvava despotija muškaraca. Dostupno na: http://www.zeneprotivnasilja.net/images/stories/pdf/femicid/FEMICID_Krvava_despotija_muskaraca_clanak_objavljen_21.07.2011._godine.pdf, stranici pristupljeno 20.1.2014.

Horor u Slavonskom Brodu: Kroz jastuk joj je pucao u glavu, kao Al Kapone, Jutarnji, 30.1.2014. Dostupno na: http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Horor-u-Slavonskom-Brodu-Kroz-jastuk-joj-je-pucalo-u-glavu-kao-Al-Kapone/145524.html, stranici pristupljeno 1.2.2014.

<http://vijesti.in.rs/vijesti/drama-u-mravi%C4%87ima-izudarao-suprugu-%C4%8De-ki%C4%87em-potom-sam-sebi-amputirao-polni-organ>, stranici pristupljeno 15.2.2014.

ZORICA MRŠEVIĆ

Femicide in media

Media in Serbia explain femicide usually as caused by poverty and alcoholism. This style is gender blind and socially stereotyped because of neglected gender aspects of male violence against women. Particular problem is lack of problematizing obvious social "permission" of male violence. Femicide is regularly presented as an incident, allegedly impossible for anticipation rather than tragic epilogue of long lasting male violence against women which as such exists as a part of traditional gender social relations and roles. Media overlook that alcohol and poverty may only contribute to intensification of already existing, widely accepted domination of men and subordination of women. Media reports as a rule didn't enter deeper into problems of institutional and social context in which is perpetrated long lasting violence as pre-facing femicide. Media also never criticize the social behavior of neighbors, relatives and all others informed on the domestic violence, but rather avoid „mixing“ into privacy matters. Thus violence escalates without barriers, eventually developed in femicide, murder a woman, victim of this, decades long lasting violence.

Key words: Femicid, media, family violence, traditional gender roles, lack of proper and in due time institutional reaction, not mixing into private issues by the surrounding persons.